

CEVI Working paper: CEVI-WP 09-07

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

Tom Claes & Tina Van Loon

Universiteit Gent

Centrum voor Ethiek en Waardenonderzoek (CEVI)

Abstract

We willen in deze bijdrage een beperkte leidraad geven voor het verder uitspitten van de complexe relaties tussen globalisering en seksualiteit. We zullen eerst de vele betekenis(sen) van 'globalisering' scherper stellen. Daarna bespreken we enkele belangrijke bijdragen tot het nog jonge onderzoek naar globalisering en seksualiteit. We ronden af met enkele bedenkingen over de toekomst van 'globale seks' en van het onderzoek en activisme daaromtrent.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

Het concept 'globalisering' is sinds de negentiger jaren niet meer uit het collectieve bewustzijn weg te denken. We zijn er ondertussen allemaal van overtuigd dat onze (post?)moderne wereld meer en meer een 'globale' wereld is geworden. Colin Sparks merkt terecht op dat het ondertussen een zaak van 'gezond verstand' is om aan te nemen dat globalisering de definiërende karakteristiek is van onze hedendaagse samenleving.¹ Let op zijn woordkeuze: 'de definiërende karakteristiek.' Dat betekent niet minder dan dat impact van globalisering onze hedendaagse wereld essentieel heeft bepaald en dit allicht ook in de toekomst verder zal blijven doen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het onderzoek naar de impact van globalisering op seksualiteit recent op de sociaalwetenschappelijke en politieke agenda is gezet. Indien globalisering inderdaad een fundamentele invloed op de hedendaagse wereld heeft, dan kan en mag de invloed ervan op de uitingwijzen, belevingen, sociale en wettelijke reguleringen van seksualiteit best niet onderschat worden.

Maar wat zouden typische voorbeelden van 'globale seks' kunnen zijn? Zijn dat de wereldwijd verhandelde prostituees? De 'vakbondswerking' van Caribische sekswerkers? De snelle verspreiding van hiv/aids wereldwijd? Programma's ter promotie van seksuele gezondheid en seksuele rechten die verbonden worden met ontwikkelingshulp? LGBTQ-activisme en -subculturen in het Oosten? De *global gay*? Otaku's die legaal of illegaal Desi-pornofilms downloaden in Latijns-Amerika via servers gevestigd op Samoa en websites die eigendom zijn van Amerikaanse of

1 Colin Sparks, "What's Wrong with Globalization?," *Global Media and Communication* 3, no. 2 (2007): 133.

Russische bedrijven? In China gefabriceerde seksspeeltjes in Vlaamse slaapkamers? De Kama Sutra in een saloneditie? Of ‘brave’ Vlamingen op sekstoerisme in Pattaya, Thailand? Allemaal hebben ze te maken met globalisering en seksualiteit. Het zijn allemaal mogelijke voorbeelden van ‘globale seksualiteiten’ of van globaliseringsgedreven uitingen van seksualiteit.

En wat van dit alles te denken en hoe het te evalueren? Op het eerste gezicht lijkt de invloed van globalisering op seksualiteit niet al te fraai. Sinds de negentiger jaren bereiken ons bijvoorbeeld steeds meer verontrustende berichten over jonge vrouwen en kinderen die in groten getale in de prostitutie verhandeld worden door malafide personen en georganiseerde misdaadbendes, een problematiek die bekend geworden is als ‘trafficking’.² Vul dit plaatje aan met berichten over de steile opkomst van het sekstoerisme en de lokale (kinder)prostitutie, de snelle en globale verspreiding van hiv/aids, de moeilijke strijd van vrouwen wereldwijd voor erkenning van hun seksuele en reproductieve rechten, de pornograficatie van het wereldwijde web... en het is duidelijk dat de toenemende globale circulatie van geld, goederen, diensten en personen ook wat seksualiteit betreft slachtoffers maakt en tot op zijn minst problematisch te noemen ontwikkelingen leidt.^a

² United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Human Trafficking: An Overview* (Vienna: UNODC, 2008), TC, <http://www.ungift.org/docs/ungift/pdf/knowledge/ebook.pdf>.
(<http://www.ungift.org/docs/ungift/pdf/knowledge/ebook.pdf>).

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

Maar er zijn ook positieve geluiden te horen. De hiv/aids-crisis, *grassroots* emancipatorische en empowerment-initiatieven, de wereldwijde opkomst en erkenning van het mensenrechtendiscours dragen bijvoorbeeld allemaal bij tot de ontwikkeling van internationale en lokale initiatieven die ijveren voor de promotie van seksuele gezondheid, voor het afdwingen en erkennen van seksuele en reproductieve rechten van vrouwen én mannen, voor het respecteren en niet-discrimineren van seksuele minderheden, enzovoort.

Er bestaat geen consensus over welke praktijken nu precies voorbeelden van 'globale seks' zijn, noch over hoe deze te evalueren. Het zal duidelijk zijn dat de 'globalisering van seks' geen simpel verhaal met eenvoudige uitkomsten is. Dat is deels het gevolg van onduidelijkheden over wat 'globalisering' nu precies is. De zaak wordt nog complexer wanneer we beseffen dat de typische voorbeelden van 'globale seks' die naar voren worden geschoven vaak samenhangen met hoe we globalisering als fenomeen en als proces typeren en evalueren. En ook op dit vlak bestaat er geen eensgezindheid. 'Global sex' is volgens Altman de arena waarin vaak verhitte disputen over de merites van globalisering worden uitgevochten. Meer negatieve appreciaties van globalisering zullen ervoor zorgen dat de problematische aspecten van 'globale seks' centraal worden gesteld. Eerder positieve benaderingen zullen de minder problematische en meer positieve aspecten van 'globale seks' beklemtonen.

We willen in deze bijdrage een beperkte leidraad geven voor het verder uitspitten van de complexe relaties tussen globalisering en seksualiteit. In een eerste paragraaf zullen we, noodzakelijkerwijze kort, de betekenis(sen) van 'globalisering' scherper stellen. Daarna bespreken we enkele belangrijke bijdragen tot het nog jonge

onderzoek naar globalisering en seksualiteit. We ronden af met enkele bedenkingen over de toekomst van ‘globale seks’ en van het onderzoek en activisme daaromtrent.

Globalisering

Om te weten te komen hoe globalisering hedendaagse seksualiteit(en) transformeert, doen we er goed aan eerst het fenomeen globalisering zelf in kaart te brengen. Binnen de academische wereld bestaat er hierover echter geen consensus. We houden het binnen het korte bestek van deze bijdrage bij één containerdefinitie en definiëren globalisering als een “multidimensionele set van sociale processen die wereldwijde interdependenties en uitwisselingen [van geld, goederen, diensten en mensen, TC] creëert, vermeerdert, verspreidt en intensifieert en tezelfdertijd de bewustwording van de groeiende verbondenheden tussen het lokale en het verre aanzwengelt.”³ Manfred Steger – het is zijn definitie die ik zonet aanhaalde – identificeert enkele dimensies binnen globalisering.⁴ Welke van deze dimensies men

³ Manfred B. Steger, *Globalization: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 13., mijn vertaling.

⁴ Steger identificeert vier dimensies. De vierde, de ideologische behandelen we hier niet expliciet. Ze speelt wel een rol in de verschillende appreciaties van globalisering die we signaleren.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

centraal stelt, is van belang voor wat men als voorbeelden of 'merkers' van 'globale' of 'globaliserende' seksualiteiten zal beschouwen en voor de (morele) evaluatie hiervan.⁵

De *economische* dimensie van globalisering heeft te maken met het feit dat de wereld één globale markt is geworden, gedomineerd door transnationale bedrijven en georganiseerd op basis van kapitalistische principes. Deze globale economische wereldorde wordt in toenemende mate gedereguleerd en omkaderd door transnationale instellingen zoals de Wereldbank, het IMF en vanaf 1995 door de WTO (voorheen GATT). Lokale economieën worden hierdoor meer en meer geïntegreerd in het globale (kapitalistische) economische wereldsysteem.

Daarnaast heeft globalisering ook een *politieke* dimensie. Men verwijst naar de (veronderstelde) erosie van de macht en invloed van de klassieke natiestaten ten voordele van internationale (politieke) organismes en instellingen. De klassieke natiestaten, maar ook bijvoorbeeld nationale politieke partijen en instellingen, zijn niet langer meer de belangrijkste politieke spelers. Zij zitten verweven in een globaal web van transnationale en supranationale politieke instellingen waardoor hun interne en internationale manoeuvreerruimte beknot wordt en ze dienen intern rekening te houden met de politieke invloed van ngo's en wereldwijd georganiseerde bewegingen die globale thema's op de nationale politieke agenda's zetten. Het economische en politieke belang van staatsgrenzen vermindert.

⁵ De term 'globalisering' lijkt zich te gedragen als een 'persuasieve definitie:' de definitie ervan is zelf reeds een belangrijke zet in de evaluatieve discussie over datgene waar de term voor staat.

De derde dimensie van globalisering is de *culturele*. Door de explosieve technologische ontwikkeling van onder meer communicatiemedia en de wereldwijde verspreiding ervan en toegang ertoe bestaan er bijna geen geïsoleerde lokale culturen meer. De moderne informatie- en communicatietechnologieën bieden een venster op de wereld, waar men zich ook mag bevinden in die wereld. Dat betekent meteen ook dat er geen informatieschuilplaatsen meer bestaan. Eender wat waar ook ter wereld gebeurt, kan in een mum van tijd wereldnieuws worden.

De drie dimensies zijn met elkaar verbonden. De economische dimensie beïnvloedt de politieke, bijvoorbeeld. Het groeiende primaat van de economie, zo wordt verondersteld, is mede verantwoordelijk voor het aftakelen van de natiestaat. De politieke dimensie heeft een impact op de economische aspecten van globalisering. Diverse globale bewegingen zoals de antiglobaliseringsbeweging, maar ook traditionele staten en politieke instellingen proberen hun stempel te drukken op de ontwikkeling van de globale (kapitalistische) economie. De politieke en economische dimensie beïnvloeden de culturele. Denk bijvoorbeeld aan het ijveren door diverse groeperingen (vanuit even diverse motieven) voor meer democratie, vrijheden en respect voor mensenrechten of aan het koppelen van economische en ontwikkelingshulp aan democratiseringsvereisten,. Of denk aan de sociale en culturele gevolgen van het in sneltrein heroriënteren en aanpassen van lokale economieën aan de wereldeconomie, zoals een sterke migratiedruk, sociale destabilisatie en reorganisatie met inbegrip van de creatie van een rijke toplaag en groeiende middenklasse. Dit laatste brengt ons bij één van de belangrijkste en meest indringende gevolgen van globalisering, namelijk het

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

ontstaan van een globale consumentenmarkt en de hiermee verbonden heroriëntaties van en verschuivingen binnen (traditionele) waardensystemen. Het (soms gedwongen) toegankelijk maken van lokale afzetmarkten voor globale producten, gekoppeld aan de globale verspreiding en impact van massamedia en reclame en aan de kapitaalkrachtigheid van sommige delen van de bevolking, leidt tot het ontstaan van wat men een globale consumentencultuur zou kunnen noemen. Deze wereldwijd beschikbare producten worden meer en meer gestandaardiseerd, geproduceerd, *gemarket* en verkocht via globale *formats*.

Maar de culturele dimensie is op haar beurt ook zelf een drijvende kracht binnen het globaliseringsproces. Wereldwijd bestaat er bijvoorbeeld onmiskenbaar een verhoogde vraag naar globale producten (goederen, diensten, informatie, enzovoort), maar ook naar rechten en vrijheden, waardoor de zonet vermelde processen worden versterkt. Dit laatste roept vragen op met betrekking tot het al dan niet ontstaan van zoiets als een 'wereldcultuur.' Wat zouden daar de kenmerken van kunnen zijn? Wie maakt er deel van uit en wie is ervan uitgesloten? Hoe zit het met 'lokale' verwerkingen, adaptaties en innovaties binnen deze globaliserende wereldcultuur? Bovendien moeten we er ons ook rekenschap van geven dat 'lokale culturen' —of wellicht beter geformuleerd: niet-'Westerse culturen'—vaak weerwerk bieden aan deze globaliseringstendenzen en dit zeker op het vlak van cultuur. Wereldwijd zien we de opkomst van diverse nationalismen en ook van pleidooien voor traditionalisme en voor behoudt van de eigen culturele (religieuze, morele) en politieke en juridische waarden.

Deze en aanverwante thema's staan centraal in dat deel van de globaliseringsliteratuur waar men het heeft over bijvoorbeeld 'hybridisering'⁶ of 'glokalisering'.⁷

Dit korte overzicht van de belangrijkste dimensies en hun relaties illustreert duidelijk de complexiteit van het fenomeen. Hoe men deze relaties ziet, hangt bovendien mee af van welke dimensie men als meest fundamenteel beschouwt. Globalisering is een multidimensioneel fenomeen wat sommigen ertoe brengt om het over globalisering (meervoud) te hebben.⁸ De evaluatie en appreciatie van globalisering en *a fortiori* ook van *global sex* houden hiermee verband. Zowel de theoretische perspectieven⁹ die men

⁶ Homi Bhabha, *The Location of Culture* (New York: Routledge, 1994).

⁷ Roland Robertson, "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity," in *Global Modernities*, ed. Mike Featherstone, S. Lash, and Roland Robertson (London: Sage, 1995), 25-44; Professor Roland Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture* (London: Sage, 1992).

⁸ Robertson and White, "What is Globalization?," 54.

⁹ Hoewel recente theorieën meer en meer proberen al deze dimensies in rekening te brengen, kunnen we in de omvangrijke literatuur omtrent globalisering enkele tendensen onderscheiden. Colin Sparks maakt een onderscheid tussen enerzijds 'zwakke' theorieën en anderzijds 'sterke' theorieën. In het eerste perspectief wordt globalisering in essentie begrepen als een proces dat gedreven wordt door de ontplooiing van het wereldkapitalistische. Zwakke theorieën zijn continuïteitstheorieën: de globale wereld is in essentie een verderzetting van de moderne wereld. Globalisering kan in deze optiek dan ook begrepen worden als een moderniseringsproces. Sterke theorieën focussen dan weer op het nieuwe, op het kwalitatief verschillende als gevolg van globalisering. De nadruk ligt in dit geval meer op de politieke en de culturele

Seksualiteit(en) en ‘Globalisering’

hanteert, als de morele agenda’s en appreciaties van globalisering als zodanig hebben consequenties voor hoe over ‘globale seks’ wordt nagedacht, welke voorbeelden men als de typische voorbeelden ervan aanhaalt en hoe deze worden geanalyseerd en geëvalueerd. Dat vinden we ook terug in de recente onderzoeksliteratuur omtrent ‘globale seks.’ In een volgende paragraaf belichten we kort enkele mijlpalen hieruit.

Globalisering en Seks

De *locus classicus* in de groeiende literatuur¹⁰ omtrent globalisering en seksualiteit is Dennis Altmans in 2001 verschenen werk *Global Sex*.¹¹ Hierin schetst hij

dimensies van globalisering. Men verwijst in dit kader naar globale politieke processen, culturele transformaties en naar de groei van wat men een wereldbewustzijn zou kunnen noemen. Binnen de ‘zwakke’ groep vinden we twee deelgroepen terug al naargelang hun appreciatie van dit globale kapitalisme: de neoliberalen en economisch antiglobalisten. De ‘sterke’ groep bestaat ook uit twee deelgroepen, hoewel de scheidingslijnen hier niet altijd zo makkelijk te trekken zijn: zij die de culturele transformaties verwelkomen (bijvoorbeeld mensenrechtenbewegingen, grass-roots bewegingen) en zij die hier (deels) kritisch tegenover staan (bijvoorbeeld door te verwijzen naar het verval van traditionele culturen, het verlies van authenticiteit en op te roepen tot het respecteren van niet-Westerse culturen).

¹⁰ Zie voor een overzicht hiervan, behalve de verwijzingen in de gebruikte bronnen voor deze bijdrage ook bijvoorbeeld nog Jon Binnie, “Globalization and Sexuality,” in *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ed. George Ritzer (Oxford & New York: Blackwell, 2006). en Kathryn Farr, “Globalization and Sexuality,” in *The Blackwell Companion to Globalization*, ed. George Ritzer (Oxford: Blackwell, 2007), 610-629.

een caleidoscopisch overzicht van de manieren waarop het hedendaagse seksuele domein vormgegeven wordt door globaliseringsprocessen. Het is de eerste boeklange analyse hiervan en legde de grondvesten voor een onderzoeksgebied dat sindsdien zeer vruchtbaar is gebleken.

In 2004 publiceerde Altman een gebalde formulering van zijn standpunt omtrent globalisering en seks.¹² Het geeft een goed idee waar Altman het in zijn boek meer uitgebreid over heeft, maar het onderbelicht ook enkele van de meer controversiële standpunten van de auteur, zoals we zullen zien. Altman heeft het in dit artikel over het op de achtergrond verdwijnen van traditionele en vaak restrictieve vormen van seksuele regulaties en hij verwijst naar het bekend worden en het buiten het Westen tot op zekere hoogte beschikbaar komen van alternatieven op het vlak van seksuele belevingen, gedragingen en identiteiten. Hij beschrijft het ontstaan van sociale bewegingen die opkomen voor het toekennen en garanderen van seksuele en reproductieve rechten (de invloed van de HIV/AIDS pandemie is belangrijk op dit vlak), voor rechten die de diversiteit in seksuele oriëntatie veilig stellen, enzovoort.

Maar hij merkt ook de vaak heftige tegenreacties op die dit alles met zich meebrengt. Verdedigers van ‘traditionele’ seksuele levensstijlen en -wijzen komen hiertegen in het geweer en dit leidt soms tot hernieuwde of nog verdergaande

¹¹ Dennis Altman, *Global Sex* (Chicago & London: The University of Chicago Press, 2001).

¹² Dennis Altman, “Sexuality and Globalization,” *Sexuality Research & Social Policy* 1, no. 1 (2004): 63-68.

Seksualiteit(en) en ‘Globalisering’

onderdrukking van vrouwen en de LGBT gemeenschap. Altman signaleert het ontstaan (of verdiepen) van een belangrijke breuklijn op globaal vlak. Er groeit een kloof, zo meent hij, tussen “progressieve landen enerzijds en voorstanders van ‘traditionele’ vormen van seksuele controle en regulering anderzijds.” Altman beseft dus terdege dat niet alle gevolgen van de globalisering van seksualiteit positief kunnen worden voorgesteld, zie bijvoorbeeld ook zijn verwijzing naar de slachtoffers van de migratieproblematiek en prostitutie en mensenhandel.

In zijn boek en in een aantal eerder verschenen artikels, gaat Altman nog verder. Zijn toon is scherp en zijn appreciatie van *global sex* is beduidend minder positief. Hij heeft bedenkingen bij de wijze waarop globalisering (en dus ook geglobaliseerde seks) zich op het hedendaagse wereldtoneel lijkt te ontplooien. Zijn uitgangspunt is dat “veranderingen in ons verstaan van en onze houding tegenover seksualiteit beïnvloed zijn door de grotere veranderingen teweeg gebracht door globalisering en deze weerspiegelen.”¹³ De kenmerken en kwaliteiten van globaliserende seksualiteit zijn meteen ook de kenmerken en eigenschappen van globalisering zelf. Hij identificeert ze als volgt:

[Z]oals met globalisering zelf, leiden [de] verandering [op het vlak van seksualiteit] tot een grotere homogeniteit en een grotere ongelijkheid. Nu de gehele wereldbevolking, op enkele onbelangrijke uitzonderingen na, binnen het bereik van het kapitalisme wordt gebracht, ontwikkelt er zich een cultuur van consumentisme die grenzen doorbreekt en culturen overstijgt. Deze

¹³ Altman, *Global Sex*, 1.

consumptiecultuur wordt geuniversaliseerd door reclame, de massamedia, en door de enorme stromen van kapitaal en mensen in de hedendaagse wereld.¹⁴

Dat houdt verband met zijn kijk op en appreciatie van globalisering als zodanig. Volgens hem is globalisering een proces dat in essentie door de ontwikkeling en globale verspreiding van het kapitalisme gedragen wordt. Kortom: een proces van globale modernisering. (Door dit perspectief plaatst hij binnen de economische traditie—zie hoger—van het globaliseringsonderzoek.) Hoewel hij de rol van culturele factoren niet wil minimaliseren, denkt hij voornamelijk in termen van structuren en minder in termen van identiteiten en individuele beslissings- en actiemogelijkheden.¹⁵ De structurele impact van de economie op de organisatie van ons seksuele leven is volgens hem decisief. Dat blijkt bijvoorbeeld uit zijn analyse en evaluatie van het ontstaan van globale seksuele identiteiten, en meer in het bijzonder van de ‘global gay.’

Altman neemt positie in tegen de zogenaamde veramerikanisering en verregaande commercialisering en commodificatie van seksualiteit in het algemeen en tegen het ontstaan van de globale gestandaardiseerde *gay* consument in het bijzonder.¹⁶ Lesbische en homoseksuele identiteiten zijn volgens Altman tot ‘commerciële

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid., 34.

¹⁶ Voor achtergrond bij het ontstaan van deze *gay consumer* in de *pink economy*, zie David Evans, *Sexual Citizenship: The Material Construction of Sexualities* (New York: Routledge, 1993).

Seksualiteit(en) en ‘Globalisering’

identiteiten’¹⁷ ge/verworden die dankzij de snelle expansie van de vrije markt een *template* of (rol)model zijn geworden voor lesbische en homoseksuele jongeren van over de hele globaliserende wereld. Verdwenen is de activistische en kritische ingesteldheid van deze beweging. Gekomen, zo zouden we kunnen zeggen, zijn seksuele vrijetijds- en consumptie-identiteiten die gedragen en geïnformeerd worden door wereldwijde informatienetwerken, reclame, televisie, verhoogde mobiliteit, en uniform gestructureerde consumptie en seksuele paradijzen.¹⁸ Globalisering heeft zo bijgedragen tot het ontstaan van internationaal en globaal gelinkte seksuele—voornamelijk homoseksuele—subculturen die gemodelleerd worden op Amerikaanse leest.

In Altmans versie van ‘globale seks’ primeert—althans wat betreft seksuele identiteiten—de druk tot homogenisering, standaardisering en aanpassing, of in één woord samengevat: veramerikanisering. Dit aspect van zijn visie werd sterk onder vuur genomen in een tweede *landmark*-publicatie op het vlak van globalisering en seksualiteit, namelijk Jon Binnies *The Globalization of Sexuality*, gepubliceerd in 2004.¹⁹ Binnie meent dat Altman te weinig aandacht schenkt aan de creatieve rol die

¹⁷ Dennis Altman, “On Global Queering,” *Australian Humanities Review* (1996), <http://www.australianhumanitiesreview.org/archive/Issue-July-1996/altman.html>.

¹⁸ Niet Altmans woorden. Zie ook zijn “Rupture or Continuity? The Internationalization of Gay Identities,” *Social Text*, no. 48 (1996): 77-94.

¹⁹ Jon Binnie, *The Globalization of Sexuality* (London: Sage Publications, 2004).

uitgaat van de *subjecten* van globalisering, van de mensen zelf. Volgens Binnie gaat Altman er onterecht van uit dat economische globalisering wel op seksualiteit inwerkt, maar niet andersom.²⁰ Dat zou Altman dan brengen tot het minimaliseren van de lokale verwerking van globale voorbeelden, het onderbeklemtone van culturele verschillen en het beklemtonen van de unificerende rol van (Amerikaanse) rolvoorbeelden wat seksuele culturen betreft.

Binnies boek is een taaie brok om lezen. De lichtvoetigheid (niet slecht bedoeld) die we bij Altman terugvinden ontbreekt hier volledig. Het is ook een wat warrig werk wat het moeilijk maakt de essentie ervan weer te geven. Binnies centrale thema is het her- en doordenken van de relaties tussen seksualiteit, de natiestaat en globalisering. Hij zet zich af tegen het, vaak heteronormatief, economistisch en ‘politikalistisch’ gefocuste denken inzake globalisering, zoals hij dat ondermeer deels bij Altman, maar ook bij vele anderen, meent terug te kunnen vinden. Hij bekritiseert de idee dat in een globaliserende wereld de natiestaat aan belang zou inboeten en dus ook een mindere rol in de regulering van seksualiteit zou spelen. Lokale en nationale (reguleringen en controlemechanismen van) seksuele culturen zijn springlevend en geen simpele prooi van gestandaardiseerde globaliserings*formats*. Hij zet zich ook af tegen Altmans visie alsof er een kloof zou ontstaan tussen ‘progressieve’ (geëmancipeerde) landen en ‘onderontwikkelde’ (lees: minder geglobaliseerde) landen. Deze visie is, zo zouden we kunnen zeggen, immers zelf een voorbeeld van ‘veramerikanisering.’ In deze optiek wordt de mate waarin bepaalde rechten aan homoseksuele mannen en lesbische

²⁰ Ibid., 40.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

vrouwen worden toegekend, een idee dat men terugvindt in het rechten- en burgerschapsgefocuste denken van Westerse LGBT bewegingen, volgens Binnie als een (te) simpele maatstaf voor de mate van 'ontwikkeling' genomen. Zo'n model oversimplifieert volgens hem de lokale verwerkingen en zingevingen die aan globale seksuele modellen inzake praktijken en identiteiten worden gegeven.

Binnie wil de culturele (verwerkings)aspecten in het globaliseringsproces van seksualiteit centraal stellen. Zijn boek is dan ook een pleidooi voor het *queer*-en van globalisering. Hij definieert dit in zijn werk niet expliciet, maar in lijn met de betekenis die aan *queer* wordt gegeven kunnen we dit als volgt omschrijven. Queer theorie zet zich af tegen de traditionele categorieën inzake gender- en seksuele identiteit. *Queers* identificeren zich niet met de traditionele categorieën zoals heteroseksueel, homoseksueel, lesbisch, enzovoort. Seksuele identiteiten zijn volgens hen plastisch en het gebruik van deze categorieën reïfieert (soms ook: naturaliseert) deze onterecht. Daarnaast verwijst *queer* ook naar het weerstaan aan en soms ageren tegen wat als de heersende (traditionele vormen van) heteronormativiteit wordt beschouwd. Het *queer*-en van globalisering gaat dan over het uitlichten van die processen en fenomenen waarbij weerstand wordt geboden tegen de (westerse) gendercategorieën en heteronormativiteit. Binnie verwijst bijvoorbeeld naar werk van David Gauntlett en dat van Nina Wakeford waarin deze de mogelijkheden onderzoeken die cyberspace—een globale ruimte en plaats bij uitstek—biedt om te experimenteren met seksuele identiteiten, ook buiten de standaardcategorieën daarvan om en door mensen van over

heel de wereld.²¹ Hij verwijst ook naar Chong Kee Tans analyse van de ‘tongzhi:’ Taiwanese (en ook Chinese) LGBT en *queers* die een ‘lokale’ (maar, hoe ‘lokaal’ is China?) variant hiervan ontwikkelen die verwant is aan maar ook verschilt van de Westerse invullingen hiervan.²²

Hoewel *queer* niet noodzakelijk moet geïnterpreteerd worden als niet-heteroseksueel, heeft Jon Binnie het voornamelijk over de transformaties inzake niet-heteroseksuele identiteiten. Binnie vult Altmans focus op het politiek-economische aan door het politiek-culturalistische aspect mee centraal te stellen. In een recente bundel onder redactie van Mark Padilla en anderen wordt Binnies agenda nog verder verbreed en verdiept en worden culturele transformaties ten gevolge van globalisering binnen de bredere sfeer van intimiteit, liefde en seksualiteit onder de loep genomen. In de introductie tot hun boek *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World* uit 2007²³ merken de samenstellers op dat de brede theoretische

²¹ David Gauntlett, “Digital Sexualities: A Guide to Internet Resources,” *Sexualities* 2, no. 3 (1999): 327-332. en Nina Wakeford, “Cyberqueer,” in *The Cybercultures Reader*, ed. David Bell and Barbara M. Kennedy (London: Routledge, 2000), 403-431.

²² Chong Kee Tan, “Transcending Sexual Nationalism and Colonialism: Cultural Hybridization as Process of Sexual Politics in '90s Taiwan,” in *Postcolonial, Queer: Theoretical Intersections*, ed. John C. Hawley (Albany: State University of New York Press, 2001), 123-137.

²³ Mark B. Padilla et al., eds., *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World* (Nashville: Vanderbilt University Press, 2007).

Seksualiteit(en) en ‘Globalisering’

lenzen die in het globaliseringsonderzoek worden aangewend de individuele verwerking van en aanpassingen van de effecten van globaliseringsprocessen onderbelichten.

Discussies over het politieke, de economie en brede culturele verschuivingen zetten deze in de schaduw. In de in hun bundel opgenomen artikels komen thema's aan bod zoals het ontstaan van nieuwe vocabularia voor vriendschap, seksuele intimiteit, liefde; wordt onderzocht hoe verlangens, genietingen en emoties vorm krijgen op de globale marktplaats; hoe de globale en lokale economieën de publieke en private expressievormen van seksualiteit organiseren; hoe seksualiteit wordt gerepresenteerd in de globale en lokale media; enzovoort.²⁴ Het resultaat is een rijk en geschakeerd overzicht van globalisering in actie op het persoonlijke, interpersoonlijke en culturele niveau. De bijdragen situeren zich op een meer persoonsbetrokken niveau dan in het werk van Altman het geval is. De samenstellers stellen onomwonden dat het “onmogelijk is om de sociale expressies van liefde en intimiteit te voorspellen louter op basis van de materiële condities die aan de basis ervan liggen.”²⁵

De bijdragen in de bundel lezen als een man bijt hond van de globalisering. Achter elk groot verhaal, zij het economisch, politiek, dan wel cultureel zit een persoonlijk verhaal. Enkele voorbeelden. Carla Freeman onderzoekt in haar artikel hoe op het kleine eiland Barbados het neoliberale model dat door de globalisering een

²⁴ Mark B. Padilla et al., “Introduction: Love and Globalization: Exploring the Nexus between Intimacy and Global Processes,” in *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World* (Nashville: Vanderbilt University Press, 2007), x.

²⁵ Ibid., xii.

centrale plaats heeft verworven in de samenleving, is doorgedrongen tot op het intersubjectieve niveau van het sociale en intieme leven en zo het dagelijkse leven van vrouwen en hun partnerrelaties en huwelijken beïnvloedt.²⁶ Meer en meer vrouwen worden zelf entrepreneurs (en door de welstand die daarvan het gevolg is ook consumenten van steeds een steeds breder wordend aanbod van beschikbare producten) en zijn genoodzaakt om de traditionele genderrollen en de geassocieerde deugden en waarden zoals bijvoorbeeld ‘respectabiliteit’ creatief aan te passen aan de nieuwe situatie. Jennifer Hirsch gaat na hoe economische transformaties, migratie, de globale impact van wereldwijd vertoonde tv-series, maar ook van de typische Latijns-Amerikaanse telenovellas, enzovoort hedendaagse concepties van liefde en partnerschap in Mexico beïnvloeden.²⁷ Ze toont aan hoe traditionele ‘obligatiemodel’ inzake het huwelijk, een model dat voor de tachtiger jaren het standaardmodel was, gradueel wordt onttroond door een nieuw ideaal van een ‘samenhorigheidshuwelijk.’ Hirsch maant ons aan deze evoluties niet simpel toe te schrijven aan de export van een Westers, Amerikaans of Europees model, hoewel ze dit naar mijn mening niet echt hard maakt. Uit haar onderzoek blijkt duidelijk hoe (lokale) emotionele en intimiteitsaspecten van

²⁶ Carla Freeman, “Neoliberalism and the Marriage of Reputation and Respectability: Entrepreneurship and the Barbadian Middle Class,” in *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, ed. Mark B. Padilla et al. (Nashville: Vanderbilt University Press, 2007), 3-37.

²⁷ Jennifer S. Hirsch, “‘Love Makes a Family’: Globalization, Companionate Marriage, and the Modernization of Gender Inequality,” in *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, ed. Mark B. Padilla et al. (Nashville: Vanderbilt University Press, 2007), 93-106.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

ons leven, betekenisvolle en dus culturele aspecten bij uitstek, in wisselwerking treden met de nieuwe politiek-economische contexten die het gevolg zijn van globalisering.

De meest interessante bijdrage in de bundel is deze van Elizabeth Bernstein. Ze brengt bovendien een voor velen zeer problematisch aspect van globalisering dicht bij huis – in 'ons huis' eigenlijk – en geeft er een eigen controversiële interpretatie aan. De titel van haar bijdrage geeft ons alvast een inkijk op haar argument: *Bying and Selling the 'Girlfriend Experience.'*²⁸ Bernstein doet onderzoek naar hoe commerciële seksuele relaties sinds de zeventiger jaren (deels en uiteraard niet voor iedereen) zijn opgeschoven van een simpele monetaire transactie van geld voor seks, naar geld-gemediëerde gedeelde constructies van intimiteit. Uiteraard is Bernstein zich bewust van de slachtoffers van seksuele handel die onder de condities van globalisering welig tieren. Maar zij is geïnteresseerd in wat ze de subjectieve contouren van marktintimiteit noemt en dit zowel voor de koper als voor de verkoper van die intimiteit, gerepresenteerd in de zogenaamde 'girlfriend experience' waarbij de prostitué de klant meer dan louter mechanische seks verkoopt maar ook de illusie van warmte, menselijkheid en wederzijds respect en verlangen – een *tijdelijke* illusie, een

²⁸ Elizabeth Bernstein, "Buying and Selling the 'Girlfriend Experience:' The Social and Subjective Contours of Market Intimacy," in *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, ed. Mark B. Padilla et al. (Nashville: Vanderbilt University Press, 2007), 186-202. Zie voor een meer diepgaande analyse haar Elizabeth Bernstein, *Temporarily Yours: Intimacy, Authenticity and the Commerce of Sex*, Worlds of Desire: The Chicago series on Sexuality, Gender, and Culture (Chicago: Chicago University Press, 2007).

tijdelijkheid waar zowel de klant als de verkoper op staan, begrensd en bepaald door de voorafgaande monetaire transactie. Dergelijke tijdelijke emotionele en intieme verbintenissen noemt ze ‘bounded authenticity.’ Uit haar onderzoek meent ze te kunnen besluiten dat de zo gevreesde en bejammerde commodificatie van seksualiteit, nog versterk en breder verspreid door globalisering, niet noodzakelijk hoeft samen te gaan met een vermindering van de emotionele kwaliteit van de erotische ervaring, zelfs niet noodzakelijk in de context van sekswerk. Dit geldt, en daar is ze zich bewust van, niet voor de volledige groep van prostituees en hun klanten, maar enkel voor een geprivilegieerde groep daarvan.

Bernsteins analyse toont enkele extreme aspecten van de steeds ingrijpender wordende impact van economie en consumptie (onder de condities van kapitalisme) op ons individuele seksuele leven en intimiteitsrepertoire. Ik licht haar bijdrage hier uit omdat in veel studies omtrent globalisering en seksualiteit de nadruk ligt op hoe niet-westerse seksualiteiten (tweede, derde en vierde wereld) worden getransformeerd door die globalisering. Bernstein laat zien hoe de mechanismen en motors van globalisering niet enkel voelbaar zijn buiten Amerika en Europa, maar ook in ons (of dat van sommigen dan toch) intieme leven.²⁹ Het is ook tekenend dat haar bijdrage is opgenomen in een bundel over de ‘globalisering van liefde’ en sluit mooi aan bij de discussie rond *trafficking* die we eerder signaleerden.

²⁹ Voor een indringende analyse van deze commercialiserings- en commodificatieprocessen ten gevolge van de markttransformaties inzake seksualiteit, zie Ronald Commers, *De Val van Eros: Over seksuele armoede vandaag* (Antwerpen / Baarn: Houtekiet, 2000).

Artikels zoals deze opgenomen in de bundel van Padilla et al. verschijnen momenteel in overvloed.³⁰ De onderzoeksliteratuur rond globalisering en seksualiteit is momenteel in

³⁰ Op het gevaar van indigestie af, hier een 'beperkte' selectie van enkele interessante werken en artikels: Vincanne Adams and Stacy Leigh Pigg, eds., *Sex in Development: Science, Sexuality, and Morality in Global Perspective* (Durham and London: Duke University Press, 2005); Anna M. Agathangelou, *The Global Political Economy of Sex: Desire, Violence, and Insecurity in Mediterranean Nation States* (New York & London: Palgrave Macmillan, 2004); Subhabrata Bobby Banerjee and Stephen Linstead, "Globalization, Multiculturalism and Other Fictions: Colonialism for the New Millennium?," *Organization* 8, no. 4 (2001): 683-722; Emma Bell and Paola Brambilla, *Gender and Economic Globalisation: An Annotated Bibliography (Bibliography prepared at the request of the Swiss Agency for Development Cooperation (SDC))* (Brighton: Bridge (Gender and Development), Institute of Development Studies, University of Sussex, June 2002), TC (ook in word), <http://www.bridge.ids.ac.uk/bibliographies.htm#16>; Chris Berry, Fran Martin, and Audrey Yue, eds., *Mobile Cultures: New Media in Queer Asia* (Duke University Press, 2003); Suparna Bhaskaran, *Made in India: Decolonizations, Queer Sexualities, Trans/national Projects* (New York: Palgrave MacMillan, 2005); Amalia L. Cabezas, *Economies of Desire: Sex and Tourism in Cuba and the Dominican Republic* (Philadelphia: Temple University Press, 2009); Héctor Carrillo, "Sexual Migration, Cross-Cultural Sexual Encounters, and Sexual Health," *Sexuality Research & Social Policy* 1, no. 3 (2004): 58-70; Esther Ngan-ling Chow, "Gender Matters: Studying Globalization and Social Change in the 21st Century," *International Sociology* 18, no. 3 (2003): 443-460; R. W. Connell, "Masculinities and Globalization," *Men and Masculinities* 1, no. 1 (1998): 3-23; Nancy Cook, ed., *Gender Relations in Global Perspective: Essential Readings* (Toronto: Canadian Scholars Press, 2007); A. Cornwall, Sonia Corrêa, and Susie Jolly, eds., *Development with a Body - Sexualities,*

volle bloei en ontwikkeling, waarbij steeds vaker naast de aandacht voor de negatieve consequenties van globalisering ook de positieve en creatieve verwerkingen van het globaliseringproces aan bod komen. Het besef groeit dat de globalisering van seks een proces is waar zowel standaardisering als lokale verwerking in een complexe dynamiek met elkaar verweven zijn. Recent onderzoek toont aan dat de effecten van de globalisering van seksualiteit zowel winsten als verliezen, kansen zowel als rampen kan opleveren op het morele, maatschappelijke, persoonlijke en culturele vlak. Het onderzoek naar de globalisering van seksualiteit zou in de mate van het mogelijke

Development and Human Rights (London: Zed Books, 2008); Dawn H. Currie and Sunera Thobani, "From Modernization to Globalization: Challenges and Opportunities," *Gender Technology and Development* 7, no. 2 (2003): 149-170; Steve Derne, "Globalization and the Reconstitution of Local Gender Arrangements," *Men and Masculinities* 5, no. 2 (2002): 144-164; Annette Geelink, "Gender and Globalization: Processes of Social and Economic Restructuring," *European Journal of Women's Studies* 8, no. 4 (2001): 472-490; Inderpal Grewal and Caren Kaplan, "Global Identities: Theorizing Transnational Studies of Sexuality," *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 7, no. 4 (2001): 663-679; Youna Kim, "Experiencing Globalization: Global TV, Reflexivity and the Lives of Young Korean Women," *International Journal of Cultural Studies* 8, no. 4 (2005): 445-463; Anthony Simpson, "Learning Sex and Gender in Zambia: Masculinities and HIV/AIDS Risk," *Sexualities* 10, no. 2 (2007): 173-188; Anouka van Eerdewijk, "How Sexual and Reproductive Rights Can Divide and Unite," *European Journal of Women's Studies* 8, no. 4 (2001): 421-439; Kaye Wellings et al., "Sexual Behaviour in Context: A Global Perspective," *The Lancet* 368, no. 9548 (2006): 1706-1728. Zie ook bijvoorbeeld de volgende *special issues* van het tijdschrift *Gender, Technology and Development*: 'Women Reinventing Globalisation' (vol. 11, no. 1, 2003), 'Gender & Globalisation' (vol. 9, no. 1, 2005), en 'Women, ICT & Globalisation' (vol. 8, no. 1, 2004), etc.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

moeten bijdragen tot het (bij)sturen van deze ontwikkelingen. Daarvoor zijn zowel theoretische verfijningen nodig als studies waarin de (potentieel) negatieve effecten van globalisering worden in kaart gebracht, onder andere met het oog op het stimuleren van de potentieel waardevolle uitkomsten ervan. Zo'n theoretische verfijning vinden we mogelijk terug in het recente werk van George Ritzer. Een recente publicatie van Stacy Leigh Pigg en Vincanne Adams kan als een voorbeeld worden gezien van beleidsrelevant onderzoek naar de globalisering van seksualiteit.

Globale seks: *Global, Grobal, Glocal en Local*

In zijn *The Globalization of Nothing* uit 2004 geeft de bekende socioloog George Ritzer een amusante, maar ook informatieve en bruikbare interpretatie van globalisering.³¹ De term 'globalisering' en waar het voor staat, is volgens hem een te bot instrument om de complexiteit van het brede globaliseringsproces te begrijpen. Hij sluit zich aan bij Robertson en Appadurai en stelt dat de centrale vragen binnen het globaliseringsdebat deze naar de verhouding tussen homogeniteit versus heterogeniteit, tussen het globale en het lokale niveau, en die naar de samenhang tussen beide

³¹ George Ritzer, *The Globalization of Nothing* (Thousand Oakes, CA: Pine Forge Press, 2004). Het boek is een uitwerking van een eerder verschenen artikel waarin de kern reeds werd verwoord: "The Globalization of Nothing," *SAIS Review* 23, no. 2 (2003): 189-200. Het boek is het sluitstuk van een briljante trilogie over globalisering. De andere delen zijn: *Expressing America: A Critique of the Global Credit Card Society* (Thousand Oakes, CA: Pine Forge Press, 1995); George Ritzer, *The McDonaldization of Society* (Thousand Oakes, CA: Pine Forge Press, 2000).

begrippenparen zijn.³² Om hier een betere greep op te krijgen, introduceert hij in aanvulling op het reeds bekende concept ‘glokalisering’ de term ‘grobalisering.’ In het brede globaliseringsproces zijn volgens hem beide (tegenstrijdige) processen aan het werk. Grobalisering definieert hij als het proces waarbij ‘groei-imperatieven [vandaar *gro(w)-balization*] zoals de nood om de verkoop en winsten te doen stijgen etc. organisaties en landen ertoe aanzetten om zich globaal te manifesteren en hun stempel te drukken op wereldwijde lokaliteiten.’ Bij glokalisering gaat het dan weer over het proces waarbij uit de confrontatie van het globale en het lokale iets nieuws ontstaat dat hoewel geïnspireerd door het globale toch in het lokale verankerd blijft.³³

Daarnaast introduceert hij de termen ‘niets’ en ‘iets’ als technische termen. Met ‘niets’ bedoelt hij sociale vormen die meestal centraal ontworpen, gecontroleerd, en over het algemeen weinig eigenheid en inhoud vertonen. In tegenstelling hiermee staat ‘iets:’ een sociale vorm die meestal lokaal uitgedacht of ontstaan zijn, en gecontroleerd worden en die over het algemeen rijk in eigenheid en inhoud zijn. Hij combineert dit begrippenpaar met de tegenstelling grobaal vs glokaal (waarbij we moeten beseffen dat beide begrippenparen uitersten van een continuüm zijn) en hij stelt vast dat grobalisering vaak samengaat met de verspreiding van vormen van ‘niets’ en glokalisering meestal de productie van vormen van ‘iets’ tot gevolg heeft.

³² Ritzer, *The Globalization of Nothing*, 73.

³³ *Ibid.*, 3.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

Een simpel voorbeeld zal veel duidelijk maken. Een typisch voorbeeld van een 'niets' is een winkel (of een winkelgalerij) zoals die door allerhande transnationale ketens overal ter wereld worden neergepoot. McDonald's, bijvoorbeeld, is een typisch voorbeeld van een 'niets.' Overal ter wereld (bijna toch) vinden we de restaurants terug, en behoudens enkele kleine aanpassingen aan de lokale geplogenheden zijn ze sterk uniform. De McDonald's-keten globaliseert zo een typische vorm van 'niets.' Vergelijk dit met lokaal verankerde restaurants. Soms vind je op het menu gerechten die het lokale ver overstijgen, maar die dan aangepast zijn aan de lokale smaken, soms met verrassende gevolgen (goed zowel als slechte). Binnen het grote proces van globalisering zijn beide processen aan het werk. Ritzer maakt ook duidelijk dat de globalisering van 'niets' niet noodzakelijk slecht of problematisch hoeft te zijn, net zoals de globalisering van 'iets' niet altijd onverdeeld positief is.

Wat betekent dat voor de globalisering van seks, en hoe kunnen we dit op de theoretische perspectieven hierop betrekken? Misschien is het beter om het te hebben of 'grobale' en 'glokale seks' en de term 'globale seks' te reserveren voor de brede thema's en discussies daaromtrent. Ook hier is er weer een verband met zowel de gebruikte perspectieven op globalisering en seks en de evaluatie ervan. Economistische (vaak macro) perspectieven zullen voornamelijk het globaliseringsproces centraal stellen. Wie kritisch tegenover deze ontwikkelingen staat zal ook kritisch staan tegenover vormen van 'grobale seks.' Wanneer Altman, bijvoorbeeld, zijn kritiek formuleert op de veramerikanisering van LGBT identiteiten kunnen we dit in het licht van globalisering bekijken. Geherformuleerd zouden we kunnen zeggen dat Altman wellicht meent dat deze exportidentiteiten en gedragingen de lokale varianten

uitschakelen en een verarmde en standaardiseerde vorm van seksualiteit (en consumptivisme) promoten die moeilijk als existentieel relevante identiteiten vol te houden zullen zijn.

Andere voorbeelden van globalisering van seks zouden bijvoorbeeld kunnen zijn: de export en wereldwijde verspreiding van gestandaardiseerde pornoformats, stroomlijning van seksuele ‘recreatieparadijzen’ binnen het sekstoerisme. Maar ook in de non-profit sector kunnen we globaliserende tendensen opmerken die van belang zijn voor seksualiteit. Denk bijvoorbeeld aan de stroomlijning, gebaseerd op een Westers gemedicaliseerd en verobjectiveerd kennismodel inzake seksualiteit, van de AIDS en SOA-hulpverlening en ontwikkelingsinitiatieven gericht op het promoten van seksuele gezondheid.

In de bundel *Sex in Development*, samengesteld door Vincanne Adams en Stacy Leigh Pigg, wordt deze problematiek—zij het met een ander jargon—uitgebreid geanalyseerd. Ze menen dat binnen de ontwikkelingshulp een tendens aanwezig is om seksualiteit te medicaliseren. De publieke gezondheid komt voorop te staan, waardoor de bestrijding van infecties en andere ziektes het belangrijkste aandachtspunt wordt. Dit heeft zijn voordelen omdat het bijvoorbeeld het aantal HIV-besmettingen duidelijk indijkt. Toch dreigt deze nadruk op het leven (gezond) en dood (ongezond) een te sterk moreel karakter te krijgen: het succes of falen van een ontwikkelingsprogramma hangt af van het aantal mensen dat in leven gehouden wordt. Een ander probleem is dat deze

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

medische component een allesoverheersende eigenschap van seksualiteit wordt, wat de definitie essentialistisch maakt. En net dat wordt sinds de jaren '70 gecontesteerd.³⁴

Meer specifiek stelt Stacy Pigg dat een welbepaald ideeëngoed over bijvoorbeeld lichamelijke voortplanting ten grondslag ligt aan ontwikkelingsprogramma's die rond seksualiteit werken.³⁵ Dergelijke hulp leert niet enkel nieuwe gewoontes aan (zoals condoomgebruik) maar mengt zich onvermijdelijk in de sociale sfeer (zoals het optrekken van de minimumleeftijd voor een huwelijk). Dit veroorzaakt problemen, zeker wat de kennis betreft. Binnen de ontwikkelingshulp wordt gewerkt met westerse, medische kennis van het lichaam. Voor hulpverleners is het soms moeilijk om deze kennis op een verstaanbare manier over te brengen. Pigg haalt het voorbeeld van de anticonceptiepil aan. Het gebruik ervan is niet altijd eenvoudig uit te leggen en te verantwoorden: veel vrouwen begrijpen niet wat het met hun lichaam doet (o.a. door de terminologie). Bovendien weigeren ze soms op een dergelijke manier met hun lichaam om te gaan (omdat het een vrouw voor een specifieke periode onvruchtbaar maakt). De bestrijding van HIV/AIDS, fistula, enz. is eenzelfde lot beschoren. Er bestaat dus wel degelijk een kloof tussen deze "feiten" enerzijds en de lokale kennis en

³⁴ Stacy Leigh Pigg and Vincanne Adams, "The Moral Object of Sex," in *Sex in Development: Science, Sexuality, and Morality in Global Perspective*, ed. Vincanne Adams and Stacy Leigh Pigg (Durham and London: Duke University Press, 2005), 13-14.

³⁵ Stacy Leigh Pigg, "Globalizing the Facts of Life," in *Sex in Development: Science, Sexuality, and Morality in Global Perspective*, ed. Vincanne Adams and Stacy Leigh Pigg (Durham and London: Duke University Press, 2005), 40-42.

manieren van handelen anderzijds. Pigg is niet de enige die over het probleem schrijft. Veel hulpverleners hebben reeds gewezen op het probleem van universaliseerbaarheid. Zij behandelen dan ook vaak het probleem dat niet overal openlijk over seksualiteit gesproken kan worden. Bovendien stellen ze vast dat de westerse categorisering en medicalisering niet overal bruikbaar is (niet elke cultuur heeft bijvoorbeeld eenzelfde invulling voor de notie “seks”). Wat seksualiteit is, kan dus niet op voorhand ingevuld worden en moet een onderzoek op zich vormen.³⁶

Het werk van Adams en Pigg (en de andere auteurs in de bundel) kan gelezen worden als een pleidooi om lokale gewoonten, betekenissen, reguleringen enzovoort te betrekken in de globale gezondheidszorg. Hun onderzoek kan – maar dat is mijn interpretatie – dan ook geïnterpreteerd worden als een pleidooi om de potentieel waardevolle elementen in de globalisering van seks via glocaliseringsprocessen te realiseren.

Maar steeds is er die moeilijke afweging: in hoeverre dienen we het lokale te laten overwegen op (in dit geval terechte) globale zorgen en invloeden? Niet alle globalisering op het vlak van seksualiteit is daarom ook meteen negatief te noemen. Denk maar aan de wereldwijde verspreiding van een (seksuele)rechtendiscours en -activisme. Dit is een duidelijk voorbeeld van hoe groei- en verspreidingsprocessen die het gevolg zijn van globalisering een duidelijk positieve impact kunnen hebben. Ontwikkeling en samenwerking impliceert dat het lokale – traditionele vormen van

³⁶ Ibid., 50-53.

Seksualiteit(en) en ‘Globalisering’

sociale organisatie en beleving van seksualiteit – soms terecht onder druk komt te staan en dat globalisering niet noodzakelijk altijd even positief moet onthaald worden.<30>

In de literatuur zien we – zie hoger – een groeiende aandacht voor de wijze waarop globale invloeden een zinvolle lokale verwerking krijgen, met andere woorden: geglobaliseerd worden. Misschien is dat ook wel de toekomst van ‘globale seks’: lege omhulsels zullen er steeds zijn, maar dat neemt niet weg dat de culturele vernieuwing die door globalisering van seksualiteit kan ontstaan voor velen een verrijking en ook een bevrijding zal zijn.

Eindnoot

^a Hele bibliotheken kunnen worden gevuld met boeken, artikels, rapporten, *positiepapers*, juridische documenten, en niet te vergeten TV-series (‘De Matroesjka’s!') over *trafficking*. Niemand ontkent dat gedwongen prostitutie en seksuele slavernij van vrouwen en kinderen, hetzij via gedwongen deportatie of via misleiding, een abominabele zaak is – tenzij uiteraard zij die er veel geld aan verdienen, en een aantal van klanten. De gedwongen prostitutie van duizenden (arme) vrouwen en kinderen – samengevat onder het trefwoord *trafficking* – wordt door velen als hét (negatieve) voorbeeld van ‘globale seks’ beschouwd. Maar nu net precies over deze *trafficking*-praktijken zijn de meningen verdeeld.

Aan de ene kant vinden we een vertoog waarin termen als prostitutie, exploitatie, vernedering, slachtoffer, slavernij en aanverwante termen gekoppeld worden aan de basisterm *trafficking* zelf (Enkele voorbeelden: Obi N.I. Ebbe and Dilip K. Das, eds., *Global Trafficking in Women and Children*. Boca Raton, London & New York: CRC-Press, 2008; Kathryn Farr, *Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children*. Worth Publishers, 2004). De literatuur is immens. Aan de andere kant vinden we een vertoog waarin noties als sekswerk, economische migratie, *agency*, zelfredzaamheid, enzovoort centraal staan. (Zie bijvoorbeeld Laura María Agustín, *Sex at the Margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. London: Zed Books, 2007; Kamala Kempadoo, Jyoti Sanghera, and Bandana Pattanaik, *Trafficking and Prostitution Reconsidered: New Perspectives on Migration, Sex Work, and Human Rights*. Boulder, CO: Paradigm Publishers, 2005; Kamala Kempadoo and Jo Doezema, *Global Sex Workers: Rights, Resistance, and Redefinition*. New York & London: Routledge, 1998).

Het *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children*, in 2000 door de Verenigde naties aangenomen, heeft deze discussie niet beslecht, maar eerder nog verder geïntensifieerd. (Tekst van het protocol: <http://www2.ohchr.org/english/law/protocoltraffic.htm>. Zie de analyses van Jo Doezema (“Who Gets To Choose? Coercion, Consent and the UN Trafficking Protocol,” *Gender & Development* 10, no. 1 (2002): 20-28 en haar, “Now You See Her, Now You Don't: Sex Workers at the UN Trafficking Protocol Negotiation,” *Social &*

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

Legal Studies 14, no. 1 (2005): 61-89. Zie ook Janice G. Raymond, "The New UN Trafficking Protocol," *Women's Studies International Forum* 25, no. 5 (2002): 491-502.) De twee groepen geraken het niet enkel niet eens over de feiten van de zaak (zoals de omvang ervan, van waar naar waar) maar ook niet over belangrijke aspecten ervan zoals de graad van 'vrijwilligheid' in sommige individuele gevallen, niet over de beste manier om hiermee om te gaan, welke wetten te stemmen en acties te ondernemen, enzovoort. (Stephanie A. Limoncelli, "The Trouble with Trafficking: Conceptualizing Women's Sexual Labor and Economic Human Rights," *Women's Studies International Forum* In Press, Corrected Proof, <http://www.sciencedirect.com/science/article/B6VBD-4WD113G-1/2/55999063813142dabc9b91414eb9c103>.)

Op de achtergrond speelt uiteraard een morele agenda omtrent prostitutie een belangrijke rol. Maar zelfs de kernterm van het debat zelf wordt onder vuur genomen. Er is geen eensgezindheid over *wat* er precies wordt bedoeld met *trafficking*. Laura Maria Agustin bijvoorbeeld ontkent zelfs het nut van de term en betwijfelt of er zo een homogene groep van 'getraffickte' personen en praktijken bestaat.

Ongetwijfeld zijn er een grote groep vrouwen gedwongen in de 'globale prostitutie markt' terechtgekomen. Ongetwijfeld zijn er ook anderen die de kansen die het openbreken van grenzen benutten voor wat zij zelf als (tijdelijk) sekswerk beschouwen. De literatuur omtrent sekstoerisme is hier verhelderend maar ook zeer uitgebreid, zie bijvoorbeeld: Chris Ryan and Michael C. Hall, *Sex Tourism: Marginal*

People and Liminalities, 2005th ed. London & New York: Routledge, 2001; Jeremy Seabrook, *Travels in the Skin Trade: Tourism and the Sex Industry*. London: Pluto Press, 1996. De problematiek van en de discussie omtrent *trafficking* is een voorbeeld van hoe complex 'globale' uitingen van seks zijn en hoe verschillende de reacties ertegenover kunnen zijn. Recent heeft bijvoorbeeld Christien van den Anker ervoor gepleit om de polariserende focus de seksindustrie binnen het *trafficking*debat te verbreden tot (vrouwelijke) migrantenwerkster binnen een hele schare andere industrieën om zo de strijd voor globale vrouwenrechten een nieuwe dimensie en kracht te geven. (Zie, bijvoorbeeld: Christien van den Anker, "Trafficking and Women's Rights: Beyond the Sex Industry to 'Other Industries'," *Journal of Global Ethics* 2, no. 2 (2006): 163-182.)

Bibliografie

Adams, Vincanne, and Stacy Leigh Pigg, eds. *Sex in Development: Science, Sexuality, and Morality in Global Perspective*. Durham and London: Duke University Press, 2005.

Agathangelou, Anna M. *The Global Political Economy of Sex: Desire, Violence, and Insecurity in Mediterranean Nation States*. New York & London: Palgrave Macmillan, 2004.

Agustín, Laura María. *Sex at the Margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. London: Zed Books, 2007.

Altman, Dennis. *Global Sex*. Chicago & London: The University of Chicago Press, 2001.

———. "On Global Queering." *Australian Humanities Review* (1996).
<http://www.australianhumanitiesreview.org/archive/Issue-July-1996/altman.html>.

———. "Rupture or Continuity? The Internationalization of Gay Identities." *Social Text*, no. 48 (1996): 77-94.

———. "Sexuality and Globalization." *Sexuality Research & Social Policy* 1, no. 1 (2004): 63-68.

van den Anker, Christien. "Trafficking and Women's Rights: Beyond the Sex Industry to 'Other Industries'." *Journal of Global Ethics* 2, no. 2 (2006): 163-182.

Banerjee, Subhabrata Bobby, and Stephen Linstead. "Globalization, Multiculturalism and Other Fictions: Colonialism for the New Millennium?." *Organization* 8, no. 4 (2001): 683-722.

Bell, Emma, and Paola Brambilla. *Gender and Economic Globalisation: An Annotated Bibliography (Bibliography prepared at the request of the Swiss Agency for Development Cooperation (SDC))*. Brighton: Bridge (Gender and Development), Institute of Development Studies, University of Sussex, June 2002. TC (ook in word). <http://www.bridge.ids.ac.uk/bibliographies.htm#16>.

Bernstein, Elizabeth. "Buying and Selling the 'Girlsfriend Experience:' The Social and Subjective Contours of Market Intimacy." In *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, edited by Mark B. Padilla, Jennifer S. Hirsch, Miguel Muñoz-Laboy, Robert Sember, and Richard G. Parker, 186-202. Nashville: Vanderbilt University Press, 2007.

———. *Temporarily Yours: Intimacy, Authenticity and the Commerce of Sex*. Worlds of Desire: The Chicago series on Sexuality, Gender, and Culture. Chicago: Chicago University Press, 2007.

Berry, Chris, Fran Martin, and Audrey Yue, eds. *Mobile Cultures: New Media in Queer Asia*. Duke University Press, 2003.

Bhabha, Homi. *The Location of Culture*. New York: Routledge, 1994.

Bhaskaran, Suparna. *Made in India: Decolonizations, Queer Sexualities, Trans/national Projects*. New York: Palgrave MacMillan, 2005.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

- Binnie, Jon. "Globalization and Sexuality." In *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, edited by George Ritzer. Oxford & New York: Blackwell, 2006.
- . *The Globalization of Sexuality*. London: Sage Publications, 2004.
- Cabezas, Amalia L. *Economies of Desire: Sex and Tourism in Cuba and the Dominican Republic*. Philadelphia: Temple University Press, 2009.
- Carrillo, Héctor. "Sexual Migration, Cross-Cultural Sexual Encounters, and Sexual Health." *Sexuality Research & Social Policy* 1, no. 3 (2004): 58-70.
- Chow, Esther Ngan-ling. "Gender Matters: Studying Globalization and Social Change in the 21st Century." *International Sociology* 18, no. 3 (2003): 443-460.
- Commers, Ronald. *De Val van Eros: Over seksuele armoede vandaag*. Antwerpen / Baarn: Houtekiet, 2000.
- Connell, R. W. "Masculinities and Globalization." *Men and Masculinities* 1, no. 1 (1998): 3-23.
- Cook, Nancy, ed. *Gender Relations in Global Perspective: Essential Readings*. Toronto: Canadian Scholars Press, 2007.
- Cornwall, A., Sonia Corrêa, and Susie Jolly, eds. *Development with a Body - Sexualities, Development and Human Rights*. London: Zed Books, 2008.
- Currie, Dawn H., and Sunera Thobani. "From Modernization to Globalization: Challenges and Opportunities." *Gender Technology and Development* 7, no. 2 (2003): 149-170.

Derne, Steve. "Globalization and the Reconstitution of Local Gender Arrangements."

Men and Masculinities 5, no. 2 (2002): 144-164.

Doezema, Jo. "Now You See Her, Now You Don't: Sex Workers at the UN Trafficking Protocol Negotiation." *Social & Legal Studies* 14, no. 1 (2005): 61-89.

———. "Who Gets To Choose? Coercion, Consent and the UN Trafficking Protocol."

Gender & Development 10, no. 1 (2002): 20-28.

Ebbe, Obi N.I., and Dilip K. Das, eds. *Global Trafficking in Women and Children*. Boca Raton, London & New York: CRC-Press, 2008.

van Eerdewijk, Anouka. "How Sexual and Reproductive Rights Can Divide and Unite."

European Journal of Women's Studies 8, no. 4 (2001): 421-439.

Evans, David. *Sexual Citizenship: The Material Construction of Sexualities*. New York: Routledge, 1993.

Farr, Kathryn. "Globalization and Sexuality." In *The Blackwell Companion to*

Globalization, edited by George Ritzer, 610-629. Oxford: Blackwell, 2007.

———. *Sex Trafficking: The Global Market in Women and Children*. Worth Publishers, 2004.

Freeman, Carla. "Neoliberalism and the Marriage of Reputation and Respectability:

Entrepreneurship and the Barbadian Middle Class." In *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, edited by Mark B.

Padilla, Jennifer S. Hirsch, Miguel Muñoz-Laboy, Robert Sember, and Richard

G. Parker, 3-37. Nashville: Vanderbilt University Press, 2007.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

- Gauntlett, David. "Digital Sexualities: A Guide to Internet Resources." *Sexualities* 2, no. 3 (1999): 327-332.
- Geelink, Annette. "Gender and Globalization: Processes of Social and Economic Restructuring." *European Journal of Women's Studies* 8, no. 4 (2001): 472-490.
- Grewal, Inderpal, and Caren Kaplan. "Global Identities: Theorizing Transnational Studies of Sexuality." *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 7, no. 4 (2001): 663-679.
- Hirsch, Jennifer S. "Love Makes a Family:' Globalization, Companionate Marriage, and the Modernization of Gender Inequality." In *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, edited by Mark B. Padilla, Jennifer S. Hirsch, Miguel Muñoz-Laboy, Robert Sember, and Richard G. Parker, 93-106. Nashville: Vanderbilt University Press, 2007.
- Kempadoo, Kamala, and Jo Doezema. *Global Sex Workers: Rights, Resistance, and Redefinition*. New York & London: Routledge, 1998.
- Kempadoo, Kamala, Jyoti Sanghera, and Bandana Pattanaik. *Trafficking and Prostitution Reconsidered: New Perspectives on Migration, Sex Work, and Human Rights*. Boulder, CO: Paradigm Publishers, 2005.
- Kim, Youna. "Experiencing Globalization: Global TV, Reflexivity and the Lives of Young Korean Women." *International Journal of Cultural Studies* 8, no. 4 (2005): 445-463.

- Limoncelli, Stephanie A. "The Trouble with Trafficking: Conceptualizing Women's Sexual Labor and Economic Human Rights." *Women's Studies International Forum* In Press, Corrected Proof.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/B6VBD-4WD113G-1/2/55999063813142dabc9b91414eb9c103>.
- Padilla, Mark B., Jennifer S. Hirsch, Miguel Muñoz-Laboy, Robert Sember, and Richard G. Parker. "Introduction: Love and Globalization: Exploring the Nexus between Intimacy and Global Processes." In *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*, ix-xxxii. Nashville: Vanderbilt University Press, 2007.
- Padilla, Mark B., Jennifer S. Hirsch, Miguel Muñoz-Laboy, Robert Sember, and Richard G. Parker, eds. *Love and Globalization: Transformations of Intimacy in the Contemporary World*. Nashville: Vanderbilt University Press, 2007.
- Pigg, Stacy Leigh. "Globalizing the Facts of Life." In *Sex in Development: Science, Sexuality, and Morality in Global Perspective*, edited by Vincanne Adams and Stacy Leigh Pigg, 39-65. Durham and London: Duke University Press, 2005.
- Pigg, Stacy Leigh, and Vincanne Adams. "The Moral Object of Sex." In *Sex in Development: Science, Sexuality, and Morality in Global Perspective*, edited by Vincanne Adams and Stacy Leigh Pigg, 1-38. Durham and London: Duke University Press, 2005.
- Raymond, Janice G. "The New UN Trafficking Protocol." *Women's Studies International Forum* 25, no. 5 (2002): 491-502.

Seksualiteit(en) en 'Globalisering'

- Ritzer, George. *Expressing America: A Critique of the Global Credit Card Society*. Thousand Oakes, CA: Pine Forge Press, 1995.
- . *The Globalization of Nothing*. Thousand Oakes, CA: Pine Forge Press, 2004.
- . *The McDonaldization of Society*. Thousand Oakes, CA: Pine Forge Press, 2000.
- Ritzer, George. "The Globalization of Nothing." *SAIS Review* 23, no. 2 (2003): 189-200.
- Robertson, Professor Roland. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage, 1992.
- Robertson, Roland. "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity." In *Global Modernities*, edited by Mike Featherstone, S. Lash, and Roland Robertson, 25-44. London: Sage, 1995.
- Robertson, Roland, and Kathleen E. White. "What is Globalization?." In *The Blackwell Companion to Globalization*, edited by George Ritzer, 54-66. Oxford: Blackwell, 2007.
- Ryan, Chris, and Michael C. Hall. *Sex Tourism: Marginal People and Liminalities*. 2005th ed. London & New York: Routledge, 2001.
- Seabrook, Jeremy. *Travels in the Skin Trade: Tourism and the Sex Industry*. London: Pluto Press, 1996.
- Simpson, Anthony. "Learning Sex and Gender in Zambia: Masculinities and HIV/AIDS Risk." *Sexualities* 10, no. 2 (2007): 173-188.

Sparks, Colin. "What's Wrong with Globalization?." *Global Media and Communication* 3, no. 2 (2007): 133-155.

Steger, Manfred B. *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Tan, Chong Kee. "Transcending Sexual Nationalism and Colonialism: Cultural Hybridization as Process of Sexual Politics in '90s Taiwan." In *Postcolonial, Queer: Theoretical Intersections*, edited by John C. Hawley, 123-137. Albany: State University of New York Press, 2001.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). *Human Trafficking: An Overview*. Vienna: UNODC, 2008. TC.
<http://www.ungift.org/docs/ungift/pdf/knowledge/ebook.pdf>.

Wakeford, Nina. "Cyberqueer." In *The Cybercultures Reader*, edited by David Bell and Barbara M. Kennedy, 403-431. London: Routledge, 2000.

Wellings, Kaye, Martine Collumbien, Emma Slaymaker, Susheela Singh, Zoé Hodges, Dhaval Patel, and Nathalie Bajos. "Sexual Behaviour in Context: A Global Perspective." *The Lancet* 368, no. 9548 (2006): 1706-1728.